

ALİ B. MA'BED EL-MİSRİ'YE (Ö. 218/833)
NİSPET EDİLEN BİR HADİS EL YAZMASININ
İNCELENMESİ
REVIEWING A HADITH MANUSCRIPT THAT THOUGHT TO BELONG
TO ALİ İBN MA'BAD AL-MİSRİ (D. 218/833)

HÜSEYİN AKGÜN

[Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis ABD.
Associate Professor, Ondokuz Mayıs University Faculty of Divinity,
Department of Hadith
huseyinakgun@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5335-9901>]

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 24 Eylül/September 2018

Kabul Tarihi / Accepted: 28 Kasım/November 2018

Yayın Tarihi / Published: 24 Aralık/December 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Yıl / Year: 2018 **Sayı – Issue:** 45 **Sayfa / Pages:** 35-60

Atf/Cite as: Akgün, Hüseyin. “Ali b. Ma’bed el-Misrî’ye (ö. 218/833) Nispet Edilen Bir Hadis El Yazmasının İncelenmesi - Reviewing a Hadith Manuscript That Thought to Belong to Ali Ibn Ma’bad al-Misrî (d. 218/833)”. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- Ondokuz Mayıs University Review of the Faculty of Divinity 45 (Aralık-December 2018): 35-60.
<https://doi.org/10.17120/omuifd.463022>

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.
<http://dergipark.gov.tr/omuifd>

Copyright © Published by Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi – Ondokuz Mayıs University, Faculty of Divinity, Samsun, Turkey. All rights reserved.

Ali b. Ma'bed el-Mısırî'ye (ö. 218/833) Nispet Edilen Bir Hadis El Yazmasının İncelenmesi

Öz: Rakkalı olmakla birlikte asıl ilmi faaliyetlerini Mısır'da gerçekleştirmiş olan Hanefî âlim Ali b. Ma'bed b. Şeddâd er-Rakkî el-Mısırî (ö. 218/833) zamanımızda pek bilinmeyen bir muhaddis ve fakîhtir. Leys b. Sa'd (ö. 175/791), İsmail b. Ca'fer (ö. 180/796), İmam Muhammed eş-Şeybânî (ö. 189/805) Abdullah b. Vehb (ö. 197/813) gibi hocalardan ders alan Ali b. Ma'bed, aynı zamanda İmam Muhammed'in *Câmi'u'l-kebîr* ve *Câmi'u's-sağîr* adlı eserlerinin de râvisidir. Kendisine nispet edilen tek eseri olan *Kitâbu't-tâ'at ve'l-ma'siye* adlı kitabı da kayıp durumdadır. İşte bu araştırmamızda ona ait olduğunu düşündüğümüz, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nde "Mich.Pap.D.953" olarak kayıtlı bulunan bir papirüs üzerine yazılmış olan hadisleri değişik açılardan incelemeyi amaçladık. Söz konusu bu papirüsle N. Abbott'un *Studies in Arabic literary papyri II* adlı kitabında incelediği 13 numaralı papirüsün aynı eserin iki parçası olduğu sonucuna vardık. Bu bağlamda bu papirüsün söz konusu eserine mi ait yoksa, adını bilmediğimiz başka bir eserin bir parçası mı olduğunu da araştırdık. Bir hadis cüzü/kitabı olarak doğrudan müellifi tarafından yazdırılmış olan bu eseri incelememiz hadis kitaplarının naklindeki güvenilirliğe de ışık tutacak niteliktedir. Amacımız bu çalışmayla bu yöndeki tartışmalara bir katkıda bulunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Ali b. Ma'bed, *Kitâbu't-Tâ'at ve'l-Ma'siye*, Papiroloji, Yazma Eser, Hadis Kitaplarının Nakli, Mısır.

Reviewing a Hadith Manuscript That Thought to Belong to Ali Ibn Ma'bad al-Misrî (d. 218/833)

Abstract: Ali ibn Ma'bad ibn Shaddâd al-Rakkî al-Misrî (d. 218/833), from Raqqa as a Hanafî scholar actualized the major scientific activities in Egypt is a little-known narrator and canonist in our day. Ali ibn Ma'bad took lessons from teachers such as al-Layth ibn Sa'd (d. 175/791), İsmâil ibn Ja'far (d. 180/796), Muhammad al-Shaybânî (d. 189/805) and Abdullah ibn Wahb (d. 197/813). Moreover, he was the narrator of Imam Muhammad's books entitled *al-Jâmi al-Kabîr* and *al-Jâmi al-Saghîr*. The book '*Kitâb al-tâ'at ve al-ma'siye*' that is the only text thought to belong to him has been missing. We aimed to analyze the hadiths that are written on a papyrus recorded as "Mich.Pap.D.953" in Cambridge University. We have concluded that the papyrus numbered 13 that N. Abbott scrutinized in his book called *Studies in Arabic literary papyri II* is the two parts of the same book. In this regard, we also researched whether this papyrus belongs to the book we've mentioned about. However, this papyrus might be a part of his other book

that we do not know. The review of the book as a hadith fascicle that was directly written by the author will offer an insight to the reliability of narration of hadith books. The objective is to contribute to arguments in this aspect.

Keywords: Ali Ibn Ma'bad, *Kitāb al-tā'at ve al-ma'siye*, Papyrology, Manuscript, Narration of Hadith Books, Egypt.

Giriş

Hadislerin kitâbeti, nakli ve tedvîni gibi konular hadis tarihi açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Bu konularla ilgili gerek Batı'da gerekse İslam dünyasında çok önemli araştırmalar yapılmıştır.¹ Ancak bu çalışmalarda ulaşılan bazı sonuçlar yeni yazma eserlere ve diğer bazı verilere ulaşıldıkça revize edilmek zorunda kalınmaktadır. Son zamanlarda hadis tarihine ışık tutması bakımından özellikle ilk dönem mimarî yapılarını, kaya yazıtlarını incelemeler vb. yeni alanlar gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle Batı'da Papiroloji biliminin gelişmesine bağlı olarak diğer yazma eserlerin yanı sıra papirüs (kırtâs)² üzerine yazılmış hadis fragmanları da incelemelere konu olmaya başlamıştır.³ Bütün bu malzemelerden hareketle hadis kaynaklarımızın otantikliği yeniden değerlendirilebilecektir. Biz de bu makalemizde, dijital olarak elde etme imkânı bulduğumuz, hadis koleksiyonu içerisinde aidiyeti meçhul olarak

¹ I. Goldziher (ö. 1924), J. Horowitz (ö. 1931), J. Schacht (ö. 1969), N. Abbott (ö. 1981), M. Hamidullah (ö. 2002), G.H.A. Juynboll (ö. 2010), M. Mustafa A'zamî (ö. 2017), F. Sezgin (ö. 2018), H. Motzki, G. Schoeler bu konuda araştırma yapanlardan bazılarıdır.

² Arapça yazılmış papirüsler ve tarihi hakkında bilgi için bkz. Geoffrey Khan, *Bills, Letters, and Deeds: Arabic Papyri of the 7th to 11th Centuries*, (New York: Nour Foundation, 1993), 11-22; Lennart Sundelin, "Introduction: Papyrology and the Study of Early Islamic Egypt", *Papyrology And The History Of Early Islamic Egypt*, ed. Petra M. Sijpesteijn, (Leiden: Brill, 2004), 1-21. Yine Arapça papirüsler üzerine bir proje için bkz. <http://www.apd.gwi.uni-muenchen.de:8080/apd/project.jsp>

³ Nabia Abbott, *Studies in Arabic literary papyri: Qur'anic commentary and tradition* (Chicago: The University of Chicago, 1967); W. Matt Malczykcki, "A Page from an Aspiring Muḥaddiṯ's Personal Notes, dated mid-late third/ninth century (P.Utah, Ar. inv. 443v)", *Documents et histoire: Islam, VIIe-XVIe siècle: actes premieres journees d'etude internationales ecole pratique des hautes etudes IVe section musee du Louvre, departement des Arts de l'Islam Paris 16 et 17 mai 2008* (Geneve: Librairie Droz, 2013), 241-261; Petra M. Sijpesteijn, "A Ḥadīth Fragment on Papyrus", *Der Islam* 92/2 (14 Ocak 2015), 321-331.

kaydedilmiş ve üzerinde hadisler yazılı bulunan bir papirüsü değişik açılardan tahlil etmeye çalışacağız.

1. El Yazmasının Tanıtımı

İncelemeye tabi tuttuğumuz papirüs, Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nde "Michaelides Fragments"⁴ koleksiyonu içerisinde, "Mich.Pap.D.953" olarak kayıtlı bulunmakta ve hakkında şu bilgiler verilmektedir:⁵

Menşei: Mısır

Müstensih/Müellif: Belli değil

Yazılma tarihi: Hicrî 3./Milâdî 9. Yüzyıl

Dil: Arapça

Ölçüleri: Tek varak, Yükseklik: 19.5 cm., Genişlik: 19 cm.

Malzeme: Açık kahverengi papirüs

Fiziki Durumu: Papirüsün ortasında küçük iki delik bulunmakta, sol üst tarafı parçalanmıştır. Her iki tarafı da yazılıdır. Ön tarafı⁶ siyah mürekkeple yazılı ve 20 satırdır. Sağ yarısının tamamına yakını silinmiş durumdadır. Arka tarafı da siyah mürekkeple yazılı olup 19 satırdır.

Yazı özellikleri: Diyakritik noktalar çok nadir kullanılmaktadır (Bkz. Ek1-3).

Öncelikle papirüsteki bütün hadislerin Ali b. Ma'bed adlı hocadan/râviden nakledildiği tespit edilmiştir. Rivâyette bulunduğu hocaları

⁴ Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi bu koleksiyonu 1977'de Georges Anastase Michaelides'in (ö. 1973) mirasçılarından satın almıştır.

⁵ University of Cambridge, "Cambridge Digital Library", erişim 12 Ağustos 2018, <https://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-MICH-PAP-D-00953/1>

⁶ Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki, papirüsün ön (recto) ve arka (verso) kısmının birbirine karıştırıldığını düşünmekteyiz. Zira recto olarak takdim edilen yüz "عن أبي" şeklinde bitmektedir. Dolayısıyla verso olarak kabul edilen sayfanın başında bir hadis metni yer almalıydı. Dolayısıyla Abbott'un tespitiyle de uyumlu olarak ön sayfanın sol tarafı boş olan yüz olduğu kanaatindeyiz.

dikkate alarak yaptığımız araştırmada hadisleri nakledilen bu şahsın Ali b. Ma'bed b. Şeddâd er-Rakkî el-Mısrî (ö. 218/833) olduğu kanaatine ulaştık. Nitekim onun hakkında yaptığımız araştırmalar esnasında ona ait başka bir papirüsün⁷ daha önce Nabia Abbott (1897-1981) tarafından incelenerek yayımlandığını gördük.⁸ Abbott'a göre de ulaştığı papirüs söz konusu âlime aittir.⁹ İlginç bir şekilde Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nden elde ettiğimiz tek varaklı yazma ile Abbott'un Michigan Üniversitesi'nde çalıştığı yazmanın aynı eserden geriye kalan diğer bir varak olduğunu düşünmekteyiz. Zira bunlar yazı stilinden satır sayısına, materyalinden menşesine ve tarihlendirilmelerine kadar her yönüyle örtüşüyorlardı (Bkz. Ek 1-3). Hatta daha da ötesi her iki papirüste yer alan hadislerin biri hariç¹⁰ hepsi namazla ilgilidir. İçeriğe baktığımızda Michigan'daki el yazmasının, Cambridge'deki el yazmasının hemen devamı niteliğinde olduğu görülmektedir.

Ayrıca her iki üniversite kütüphanesi tarafından verilen hicrî III. yüzyıl ile tarihlendirmenin Ali b. Ma'bed'in vefat tarihi ile de uyumlu olduğunu belirtmeliyiz. Dolayısıyla bir cüz veya kitabın bir parçası olduğunu düşündüğümüz bu sahifelerin Ali b. Ma'bed'in bir öğrencisi tarafından kaydedildiği söylenebilir.

Şimdi de bu hadis sahifesinin rivâyet isnâdlarının kendisine nispet edildiği âlim olan Ali b. Ma'bed hakkında bilgi vermek istiyoruz.

2. Musannifi Hakkında Bilgi

Tam adı Ebü'l-Hasen Ali b. Ma'bed b. Şeddâd el-Abdî er-Rakkî'dir. İbn Yûnus onun Merv asıllı bir Hanefî olduğunu söylemektedir.¹¹ Hâfız ve fakih olan bu zat, imamların büyüklerinden kabul edilmiştir. Leys b. Sa'd

⁷ Michigan Üniversitesi Kütüphanesi'nde 5608 (a) numarası ile kayıtlıdır.

⁸ Abbott, *Studies in Arabic literary papyri*, 262 vd. Abbot bu eserinde, tefsir ve hadisle ilgili erken döneme ait on dört papirüsü incelemekte ve değerlendirmektedir.

⁹ Bkz. Abbott, *Studies in Arabic literary papyri*, 267-268.

¹⁰ On birinci hadis gusûl abdesti ile ilgilidir.

¹¹ Ebû Saîd Abdurrahman b. Ahmed b. Yunus b. Abdila'lâ Sadefî İbn Yûnus, *Târîhu İbn Yûnus es-Sadefî: Kısmu'l-evvel: Târîhu'l-Mısrîyyîn* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000), 2: 155.

(ö. 175/791), İsmail b. Ca'fer (ö. 180/796), İsmail b. Ayyâş (ö. 181/797), Abdullah b. Mübârek (ö. 181/797), Vekî b. Cerrâh (ö. 197/812), Abdullah b. Vehb (ö. 197/813) ve Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/814) gibi daha çok Hicâz dışındaki âlimlerden rivâyette bulunmuştur.

Aynı zamanda İmam Muhammed eş-Şeybânî'nin (ö. 189/805) talebesi olan Ali b. Ma'bed, onun *Câmi'u'l-kebîr* ve *Câmi'u's-sağîr* adlı eserlerini nakletmiştir. Kendisinin ise, Yahya b. Maîn (ö. 233/848), Seleme b. Şebîb (ö. 240/854?), Huşeym b. Efram (ö. 253/867), Ya'kûb el-Fesevî (ö. 277/890), Ebû Hâtim er-Râzî (ö. 277/890) gibi çok sayıda talebesi olmuştur.¹²

Rakka'dan çıkıp Mısır'a yerleşen¹³ Ali b. Ma'bed'e burada kadılık yapması teklif edilmişse de bunu kabul etmemiştir.¹⁴

Ebû Hâtim er-Râzî onun sika olduğunu söylerken,¹⁵ İbn Hibbân (ö. 354/965) hadislerinin makbul olduğunu ifade etmek üzere onun hakkında 40 "müstekîmu'l-hadîs" ifadesini kullanmıştır.¹⁶

OMÜİFD

218/833 yılında Mısır'da vefat etmiştir.¹⁷

Mısırlıların kendisinden rivâyette bulunduğu Ali b. Ma'bed'ten Tirmizî (ö. 279/892) ve Nesâî (ö. 303/915) sadece birer hadis tahric etmişlerdir.¹⁸ Kendisinden hocaları aracılığıyla en çok rivâyette bulunan, onun gibi Mısır'da yaşamış, Hanefî bir âlim olan Ebû Ca'fer et-Tahâvî el-Mısırî'dir (ö. 321/933).¹⁹

¹² Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 10: 631.

¹³ İbn Yûnus, *Târîhu İbn Yûnus es-Sadefti*, 2: 155.

¹⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10: 631.

¹⁵ Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Râzî İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1952), 6: 205.

¹⁶ Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî İbn Hibbân, *Kitâbü's-sikât* (Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1973), 7: 467.

¹⁷ İbn Yûnus, *Târîhu İbn Yûnus es-Sadefti*, 2: 105; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10: 632.

¹⁸ Tirmizî, "Da'vât", 63 (3474); Nesâî, "Menâsik", 229 (3082).

¹⁹ Bkz. Tahâvî'nin *Şerhu Me'âni'l-âsâr* ve *Şerhu Müşkilü'l-âsâr* gibi eserlerine.

Kaynaklarımızda Ali b. Ma'bed'e atfedilen *Kitâbu't-tâ'at ve'l-ma'siye* adlı bir eserin bulunduğunu görmekteyiz.²⁰ Bu eserin günümüze ulaşan bir el yazması bilinmemekle birlikte onun iki âlime ait fehrese ve mu'cemlerde²¹ kayıtları bulunmaktadır. Bunlardan birincisi İbn Hayr el-İşbilî'ye (ö. 575/1179) ait olandır. O, bu kitabı iki farklı silsileye sahip bir hocadan okuduğunu/aldığını bildirmektedir.²² Bu silsilelerden ilki Ebü'l-Feth Nasr b. Merzûk el-Mısırî'ye (ö. 261/875), ikincisi Ebû Amr Mikdâm b. Dâvûd b. İsa b. Telîd er-Ruaynî el-Mısırî'ye (ö. 283/896) dayanmaktadır. İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1448) ise hocasından sadece Mikdâm b. Dâvûd'un rivâyetini okumuştur.²³ Dolayısıyla söz konusu eserin Ali b. Ma'bed'den en azından bu iki talebesi tarikiyle nakledildiği anlaşılmaktadır.

Elimizdeki yazma sahîfelerin bu kitaba ait olup olmadığını bilemiyoruz. Bunu tespit etmemiz için yazmalardaki rivâyetlerle, hadis kaynaklarındakileri karşılaştırma yoluna gittiğimizde yazmalardaki hadislerin hiçbirinin, kaynaklarda söz konusu kitaba atıfta bulunularak nakledilen hadisler²⁴ arasında yer almaması bu konuda bir sonuca ulaşmamızı engellemiştir.

²⁰ Bkz. Ebû Muhammed Cemaleddin Abdullah b Yusuf b Muhammed ez-Zeylaî, *Tahrîcü'l-ehâdisi'l-âsârî'l-vâkia fî Tefsîri'l-Keşşâf li'z-Zemaşerî* (Riyad: Dâru İbn Huzeyme, 1414), 1: 213; 2: 442; 4: 43, 110; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Fethü'l-Bâri bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1959), 9: 330; 13: 9.

²¹ Bkz. M. Yaşar Kandemir, "Fehrese", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1995), 12: 297-299.

²² Ebû Bekr Muhammed b. Hayr b. Ömer el-İşbilî İbn Hayr, *Fehresetu İbn Hayr el-İşbilî* (Tûnis: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2009), 337-338.

²³ Ebu'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-Mu'cemü'l-müfehres = Tecrid esânidü'l-kütübü'l-meşhûre ve'l-eczâi'l-mensûre* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998), 92.

²⁴ Kaynaklarda bu kitaptaki hadislere bazı atıflar için bkz. Ebu'l-Hasen Ali b. Halef, İbn Battâl, *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm, (Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 2003), 5: 126; İbn Hacer, *Fethü'l-Bâri*, 9: 330, 11: 368; Zeylaî, *Tahrîc*, 1: 213, 2: 442, 4: 43, 112; Ebu'l-Fadl Zeynuddîn el-İrâkî, *el-Muğnî an hamli'l-esfâr fi'l-esfâr fi tahrîci mâ fi'l-ihyâ mine'l-ahbâr* (Lübnan: Dâru İbn Hazm, 2005), 178, 783, 787.

3. Yazmanın Metni

Ön Yüz (Recto)

1 [...] O (1) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا إسماعيل بن عياش عن عبد العزيز بن عبيد

2 [الله²⁵ قال قلت] لوهب بن كيسان يا أبا نعيم ما لك لا تمكن جبهتك وأنفك] من الأرض

3 [قال ذلك] إني سمعت جابر بن عبد الله يقول رأيت رسول الله يسجد في أعلى [جبهته] على

Birinci hadisi İbn Ebî Şeybe (ö. 235/849) de İsmail b. Ayyâş'tan aynı tarikle rivâyet etmiştir.²⁶ Hadisin metni Ali b. Ma'bed'in rivâyetiyle bire-bir aynıdır.

4 [قصاص] الشعر O (2) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا وكيع عن داود بن سوار²⁷

5 [عن عمرو] بن شعيب عن أبيه عن جده قال قال رسول الله إذا زوج أحدكم عبده أو أجيريه

6 [فلا ينظر إلى] ما دون السرة وفوق الركبة فإن ما فوق الركبة ودون السرة من

42

OMÜİFD

İkinci hadis Ebû Dâvûd (ö. 275/889) tarafından da Vekî'den nakle-dilmektedir. Metinler arasında bir fark olarak sadece eşanlamlı bir keli-menin (خَامِيَه) ziyâdesi söz konusu olmuştur.²⁸ Bir de bu hadisin rivâyetin-de Ebû Dâvûd'un rivâyetlerinden farklı olarak "فإن ما فوق الركبة..." ilavesi bulunmaktadır. Ancak bu ziyâde Vekî dışındaki bazı râviler tarafından da nakledilmiştir.²⁹

Bizim ve Abbott'un ele aldığı her iki yazmanın kenarlarında, her bir hadisin karşısında açık siyah bir mürekkeple, yazmadaki hattın aynısıyla "صلاة = Namaz" kelimeleri yazılmıştır. Bununla hadisin hangi bâbla ilgili olduğu ifade edilmiştir. Ancak diğerinden farklı olarak bizim incelediği-

²⁵ Abdülaziz b. Ubeydullah b. Hamza el-Hımsî'nin zayıf bir râvi olduğu hususunda bkz. İbn Adî, *el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl*, 6: 498-500.

²⁶ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 1: 235 (2967).

²⁷ Bu râviyi, Vekî bu şekilde kalb etmiştir. Doğrusu Sevvâr b. Dâvûd olacaktır. Bkz. Ebû Dâvûd, "Libâs", 37 (4114).

²⁸ Bkz. Ebû Davud, "Libâs", 37 (4114).

²⁹ Bkz. Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Huseyn, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdül-kadir Atâ, (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003), 2: 323-324 (3233-3237).

miz bu yazmada üç değişik yerde “Cenâiz ve Salât”, “Nikâh” ve “Vudû” ibareleri de yer almaktadır (Bkz. EK 1-3). Nitekim bu ikinci hadisin sağ karşısına diğerlerinden farklı olarak “نكاح” kelimesi yazılmıştır. Gerçekten de hadis nikah bahsiyle ilgilidir. Bununla birlikte söz konusu hadis, setr-i avret ile de ilgili olduğundan buraya alınmış olmalıdır. Nitekim Beyhakî bu hadisi namaz bahsi altında da rivâyet etmiştir.³⁰

7 [العورة] O (3) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا عبيد الله بن عمرو³¹ عن أيوب عن أبي قلابة

8 [عن أنس بن مالك أن رسول الله صلى [الظهر] بالمدينة أربعا وصلى العصر بذئ الحليفة

Üçüncü hadis Eyyûb es-Sahtiyânî'de (ö. 131/749) kesişen diğer bazı senedlerle rivâyet edilmiştir. Metni ise Buhârî'nin rivâyetiyle aynıdır. Sadece bir yerde “ثم” kelimesi yerine atıf vâvı kullanılmıştır.³² Diğer bir rivâyetinde ise “وبات بها حتى أصبح” kısmıyla ilgili şek ifadesi yer almaktadır.³³ Müslim ise rivâyetlerinde bu ziyâdeye yer vermemektedir.³⁴

9 [ركعتين] وبات بها حتى أصبح O (4) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا بشر بن بكر عن عبد

10 [الرحمن] بن يزيد بن جابر عن بسر بن عبيد الله قال سمعت بن الأسقع يقول سمعت رسول

Dördüncü hadis Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir'de kesişen diğer bazı senedlerle de rivâyet edilmiştir.³⁵ Hadislerin metinleri birebir aynı olmakla beraber, senedden Vâsile b. el-Eskâ'ın (ö. 85/704) hadisi aldığı büyük sahâbî Ebû Mersed el-Ğanevî (ö. 12/634) hazfedilmiş ve sahâbî mürseli olarak verilmiştir. Karşısına açık siyah renkli bir mürekkeple “جناز وصلاة” şeklinde bir not düşülmüştür.

11 [الله] لا تجلسوا على القبور ولا تصلوا إليها O (5) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا

12 [عباد] بن العوام عن محمد بن عمرو حدثنا سعيد بن الحارث عن جابر بن عبد الله قال كنت

³⁰ Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, 2: 320 (3220).

³¹ Ubeydullah b. Amr b. Ebi'l-Velîd el-Esedî er-Rakkî (ö. 180/796). Râvi hakkında bkz. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8: 310.

³² Buhârî, “Hacc”, 27 (1551).

³³ Buhârî, “Hacc”, 24 (1547).

³⁴ Müslim, “Salâtü'l-Müsâfirîn”, 10-11 (689).

³⁵ Bkz. Müslim, “Cenâiz”, 97 (972); Ebû Dâvûd, “Cenâiz”, 77 (3229).

13 [أصلي] مع رسول الله [الظهر] فأخذ قبضة من الحصباء فأجعلها في كفي ثم أحولها في

Beşinci hadisi İbn Ebî Şeybe de Ali b. Ma'bed'in aynı hocasından küçük bazı farklılıklarla rivâyet etmiştir.³⁶

14 [الكف] الأخرى حتى تبرد ثم أضعها لجبيني حين أسجد من شدة الحر O (6) حدثنا علي بن

معبد

15 [حدثنا] موسى بن أعين عن عطاء بن السائب عن أبيه عن عبد الله بن عمرو قال انكسفت

16 [الشمس على] عهد رسول الله فقام وقمنا معه فلم يكد يركع ثم ركع فلم يكد أن يرفع

17 [رأسه ثم] رفع رأسه ثم [...] فلم يكد أن يسجد ثم سجد فلم يكد أن يرفع ثم رفع رأسه

18 [ثم سجد] فلم يكد أن يسجد [ثم سجد] ثم فعل في الركعة الثانية كما فعل في الأولى

19 [وجعل يبكي] وهو ساجد وينفخ وسمعناه يقول رب لم تعذني هذا وأنا فيهم ولم تعذني هذا

20 [ونحن] نستغفرك قال رفع رأسه وقد تجلت فلما فرغ من الصلاة قام فحمد الله وأثنى عليه

44

OMÜİFD

Altıncı hadis Atâ b. es-Sâib'de (ö. 136/753) kesişen diğer bazı senedlerle de rivâyet edilmiştir. Metinler büyük oranda aynı³⁷ olmakla birlikte muhtemelen metnin uzunluğuna bağlı takdim-tehir gibi bazı farklılıklar da görülmektedir. Bu da Ali b. Ma'bed'in yazılı kaynaklar kullanmakla birlikte şifâhî yollarla hadis aldığına bir delildir.

Arka Yüz (Verso)

1 [..... (7) O...] 1

2 [..... على حتى] 2

3 [..... على الله أكتبها حسنة.....] 3

4 [O (8) حدثنا علي بن معبد قال] حدثنا عن مبارك عن الحسن عن أبي بكره قال

5 [انكسفت الشمس على عهد رسول الله ونحن عنده] 5

³⁶ Bkz. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 1: 286 (3275). Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, "Salât", 4 (399); Nesâî, "Tatbîk", 32 (1081).

³⁷ Bkz. Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaût v.dğr. (Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 2001), 11: 21 (6483); Ebû Dâvûd, "Salât", 266 (1194); Nesâî, "Küsûf", 14 (1482).

Namazla ilgili olduğunu sağ yanındaki nottan anladığımız sekizinci hadis, okunmamakla birlikte mevcut literatür içerisinde bu senedle, namazla ilgili sadece Küsûf namazı ile ilgili bir hadis³⁸ bulunmaktadır. Bu da bizde bu rivâyetin söz konusu hadisin bir tariki olduğu izlenimini uyandırmıştır. Hadisin senedinde yer alan Mübârek b. Fudâle b. Ebî Ümeyye el-Basrî'nin (ö. 166/782) zayıf bir râvî³⁹ olmasının diğer musaniflerce bu tarike iltifat edilmemesinde rol oynadığını söyleyebiliriz. Zira bu hadisin onlarca sahih isnâdı bulunmaktadır.⁴⁰

حدثنا علي بن معبد قال حدثنا يعقوب بن الوليد (9) O [.....] 6

ع عن [عبد الله بن عمر عن ناف] ع عن ابن عمر عن النبي قال أول الوقت [رضوان الله]

Namazı ilk vaktinde kılmanın faziletiyle ilgili olan dokuzuncu hadisi Tirmizî de, hadisin ortak râvisi olan Ya'kûb b. Velîd el-Medenî'den⁴¹ rivâyet etmiştir. Metin şu şekildedir: “الْوَقْتُ الْأَوَّلُ مِنَ الصَّلَاةِ رِضْوَانُ اللَّهِ وَالْوَقْتُ الْآخِرُ”⁴² Görüldüğü üzere burada da mana ile rivâyet söz konusudur ve yazılı bir metinden nakilden bahsetmek mümkün değildir.

45

OMÜİFD

8 [وأخر الوقت عفو الله] O (10) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا يعقوب بن الوليد عن

9 [عبيد الله بن عمر عن نافع] عن ابن عمر عن النبي خير الأعمال الصلاة في أول

Onuncu hadis aynı tarikle Dârekutnî (ö. 385/995) ve Hâkim en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014) tarafından Ali b. Ma'bed kanalıyla rivâyet edilmektedir.⁴³ Rivâyet metinlerini karşılaştırdığımızda harfi harfine aynı olduğunu görmekteyiz. Buradan hareketle, öncekilerden farklı olarak burada yazılı bir metnin söz konusu olduğunu, yani hadisin Ali b. Ma'bed'in

³⁸ Ahmed, *Müsned*, 34: 33 (20391).

³⁹ Bkz. İbn Adî, *el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl*, 8: 23-24.

⁴⁰ Bkz. Buhârî, “Küsûf”, 1-19 (1040-1066); Müslim, “Küsûf”, 1 (901-902).

⁴¹ Hadisin senedinde yer alan Ya'kûb b. Velîd el-Medenî zayıf bir râvidir. Bkz. Ebû Ahmed Abdullah b. Adî el-Cürçânî İbn Adî, *el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl* (Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye, 1997), 8: 469-473.

⁴² Tirmizî, “Salât”, 13 (172).

⁴³ Bkz. Ebu'l-Hasen Ali b Ömer b Ahmed ed-Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutî* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2004), 1: 463; Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyî' Muhammed Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990), 1: 301. Hâkim, hadisin isnadında yer alan Ya'kûb b. Velîd hakkında “kezzâb” demektedir.

eserinden istifade edilerek nakledildiğini söyleyebiliriz. Nitekim bu hadisi nakleden Mısırlı Yahya b. Osman es-Sehmî'nin (ö. 282/895) başkalarının kitaplarından nakilde bulunduğu ve bundan dolayı eleştirildiği görülmektedir.⁴⁴

10 وقتها O (11) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا عيسى بن يونس عن حريث بن أبي مطر⁴⁵ عن

الشعبي

11 عن مسروق عن عائشة ، قالت : كان رسول الله يغتسل من الجنابة ثم يأتيني و[أنا جنب]

On birinci hadis aynı senedle Ali b. Ma'bed'in hocası İsa b. Yûnus'tan, İshâk b. Râhûye (ö. 238/853) tarafından da rivâyet edilmektedir.⁴⁶ Her iki rivâyeti karşılaştırdığımızda İbn Râhûye'de "يأتيني" kelimesi yerine manayı değiştirmeyen "يجيء" kelimesi kullanılmaktadır. Bunun gibi manayı değiştirmeyen bazı ziyâde ve noksanlıklar bulunmaktadır.

Ayrıca hadisin sonunda yazmanın sağ tarafında açık siyah renkli bir mürekkeple gusül abdestiyle ilgili bir hadis olduğuna işareten "وضوا" ifadesi yazılıdır.

46

OMÜİFD

12 فيستدفي بي] O (12) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا عيسى بن يونس عن الأعمش عن أبي

[سفيان]

13 [عن جابر بن عبد الله قال جاء سليلك الغطفاني يوم الجمعة ورسول الله.....]

14 [.....يوم الجمعة.....]

15 [.....O (13) حدثنا علي] بن معبد قال حدثنا]

16 [عن.....الجمعة ورسول الله.....]

17 [.....اربع⁴⁸ O (14) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا عباد بن.....]

⁴⁴ Moğultay b. Kılıç, Ebû Abdillâh Alâuddîn, *İkmâlu Tehzîbi'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*, thk. Ebû Abdurrahman Âdil b. Muhammed, (Kahire: el-Fârûk el-Hadîse li'tibâ'a ve'n-neşr, 2001), 12: 347.

⁴⁵ Hureys b. Ebî Matar zayıf ve metrûk bir râvi olarak cerhedilmiştir. Bkz. İbn Adî, *el-Kâmil fi duaî'î'r-ricâl*, 2: 474-475.

⁴⁶ Bkz. Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm el-Mervezî İbn Râhûye, *Müsnedü İshâk b. Râhûye*, thk. Abdülğafûr b. Abdülhak el-Belûşî, (Medine: Mektebetü'l-İmân, 1991), 3: 798. Krş. Beyhakî, *Sünenü'l-kübrâ*, 1: 289 (889).

⁴⁷ Krş. Müslim, "Cuma", 59 (875).

[O رسول الله الله الجمعة] 18

On iki, on üç ve on dördüncü hadislerin de namazla ilgili olduğu hususunda sağ taraflarına açık siyah renkli bir mürekkeple “صلاة” şeklinde not düşülmüştür.

[..... عن أبي أمامة.....] 19

19. Satırın sağ tarafında açık siyah renkli bir mürekkeple “الأسما” ifadesi yazılıdır.

Senedlerin hiçbirinde tardiye veya tasliye ifadelerinin kullanılmadığı da görülmektedir. Muhtemelen en azından Mısır'da böyle bir geleneğin III. yüzyılda henüz yerleşmediği söylenebilir.⁴⁹

4. Değerlendirme ve Sonuç

Gerek Abbott'un tahkik ettiği, gerekse bizim tespit ettiğimiz bu sahifelerin bir cüzün veya kitabın bir parçası olduğu belli olmakla birlikte, bunların *Kitabu't-tâ'at ve'l-ma'siy'e*'ye ait olup olmadığı hususunda bir kanaat izhar etmemiz mümkün olmamıştır. Zira yaptığımız araştırmada bu kitaba atfedilen az sayıdaki hadislerle elimizdeki bu sahifeler arasında bir ilişki kuramadık. Dolayısıyla bunu, bir öğrencinin hadis meclisinde aldığı notları olarak da düşünebiliriz. Ancak hadislerin her iki sahifede de namaz konusuyla ilgili olması bunun bir öğrencinin aldığı notlar bile olsa Ali b. Ma'bed'in tasnif edilmiş bir cüzüne veya kitabına işaret ettiği söylenebilir.⁵⁰

Bazı kısımları okunamadığından net bir sayı verememekle birlikte yazmada 15-16 hadis bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunların okunabilenlerinin tamamı muttasıl bir senede sahiptir. Bununla birlikte hakkında cerh

⁴⁸ Krş. Müslim, “Cuma”, 56 (875).

⁴⁹ III. yüzyılda yaşamış Mısırlı diğer bir alimin el yazması için bkz. Abbott, *Studies in Arabic literary papyri*, 269-271.

⁵⁰ Abbott da kendi incelediği sahifesi hakkında bunun düzenli bir hadis koleksiyonunun (mübevveb) bir parçası olduğu yönünde bir kanaat bildirmiştir. Bkz. Abbott, *Studies in Arabic literary papyri*, 268.

bilinmeyen ve onlarca hadise sahip olan⁵¹ Ali b. Ma'bed'in rivâyetleri, ikisi hariç Kütüb-i Sitte'de yer almamıştır. Bunun iki sebepten kaynaklandığı söylenebilir. Bunlardan birincisi, her ne kadar kendisi güvenilir bir râvi olsa da yukarıda rivâyet ettiği hadislerin neredeyse tamamında zayıf râviler bulunmaktadır.⁵² İkinci ve en az bunun kadar önemli bir sebep ise onun, talebelerin daha yoğun rağbet ettiği Hicaz ve Irak gibi ilim merkezlerinden uzakta Mısır'da bulunması ve orada yaşamasıdır. Ali b. Ma'bed'in Hanefî olmasının da bu hususta etkili olduğu düşünülebilir. Diğer taraftan ondan en çok rivâyette bulunan Tahâvî'nin (ö. 321/933) bu durumunun, kendisinin de Mısırlı olmasıyla mı, yoksa aynı mezhepten olmasıyla mı ilgili olduğu ayrı bir araştırmada ele alınabilir.

Bu yazmada asıl dikkat çekmek istediğimiz husus, yazmanın içerdiği hadislerin sıhhati olmayıp, her ne sıhhatte olursa olsun III. yüzyılda yazılmış bu hadis sahîfesinin günümüze intikali meselesidir.

48

OMÜİFD

Bilindiği üzere diğer medeniyetlere mensup Konfüçyüs (MÖ. 551-479),⁵³ Aristo (MÖ. 384-322)⁵⁴ ve diğer meşhur şahıslara ait klasik eserler gibi elimizdeki Kütüb-i Sitte eserlerinin de müellif nüshalarına sahip değiliz. Dolayısıyla bütün bu eserler kopyalarıyla, bazen de eski Yunan klasiklerinde olduğu gibi tercümelerinin tercümeleriyle günümüze intikal etmiştir. Temel hadis kitaplarımıza gelecek olursak bunların diğer klasiklerden farklı bazı ayrıcalıkları vardır. Zira sahip olduğumuz değişik alanlardaki İslamî literatür çok sayıda hadislerle doludur ve bazen farklı coğrafyalarda olan bu insanlar birbirinden habersiz olarak her bir hadisi farklı isnâdlar ile Hz. Peygamber'e dayandırmaktadırlar. Dolayısıyla hadis kitaplarının günümüze intikalini ve sıhhatini, bu literatürle karşı-

⁵¹ Mesela sadece Tahâvî'nin *Şerhu Me'âni'l-âsâr* adlı eserinde 129 hadisi bulunmaktadır.

⁵² Bu hadislerin hepsinin farklı senedlerle rivayetleri elimizde olduğu halde, biri hariç hiçbirinin Ali b. Ma'bed'in rivayetiyle elimizdeki kitaplarda bulunmamasının da bu itibar durumuyla ilgili olduğunu düşünmekteyiz.

⁵³ Confucius, *Confucius analects: with selection from traditional commentaries*. trc. Edward G. Slingerland (Indianapolis: Hackett Pub. Co., 2003), (Introduction) XIV.

⁵⁴ Mesela Aristo'ya nispet edilen yazmaların tarihleri için bkz. Teuchos – Zentrum für Handschriften- und Textforschung, erişim: 10 Eylül 2018, <http://www.teuchos.uni-hamburg.de/index.html>.

laştırmak kontrol etmemiz ve metin kritiği yapmamız çok daha kolaydır. Nitekim elimizdeki bu belgeyi bu açıdan değerlendirdiğimizde şu sonuçları elde etmekteyiz:

Öncelikle sahîfedeki hadislerin tamamının elimizdeki hadis külliyyatında -bazı küçük lafız farklılıklarıyla birlikte- aynı şekilde yer aldığını görmekteyiz. Dolayısıyla bu, Hicrî III. yüzyıla ait bir papirüs üzerinde yazılı olarak bize ulaşan söz konusu hadislerin otantik olarak geldiğinin bir belgesidir. Ayrıca söz konusu hadisler metin bakımından örtüştüğü gibi isnâd bakımından da Ali b. Ma'bed'in bir veya iki tabaka üzerinde keşşmektedirler. Üstelik bunlar gerek isnâd, gerekse metin bakımından herhangi bir hadis hırsızlığının/kopyalamanın izini taşımamaktadırlar.

Diğer yandan hadislerin metin bakımından durumu ve özellikle altıncı ve dokuzuncu hadislerdeki takdim tehir, mana ile rivâyet vb. farklılıklar Ali b. Ma'bed'in hadislerin en azından bir kısmını sadece şifâhî yollarla aldığı izlenimini uyandırmaktadır. Bütün bunlar şifâhî rivâyet kültürünün Mısır'da hicrî III. yüzyılın başlarında halen varlığını sürdürdüğü, bununla birlikte Ali b. Ma'bed'den yazılı olarak alındığını tespit ettiğimiz bu sahîfede de görüldüğü üzere yazılı rivâyetin gittikçe güçlendiği söylenebilir.

Son olarak araştırmamız hadislerin çok sayıda farklı rivâyet tariklerinin henüz bilinmediğini ve keşfedilmeyi beklediğini de göstermektedir.

Kaynakça

- Abbott, Nabia. *Studies in Arabic literary papyri: Qur'anic commentary and tradition*. Chicago: The University of Chicago, 1967.
- Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. Thk. Şuayb el-Arnaût v.dğr. 50 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-risâle, 2001.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Huseyn. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. 10 cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Câmiu's-Sahîh*. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır. 9 cilt. Beyrut: Dâru Tavki'n-Necât, 2001.
- Confucius. *Confucius analects: with selection from traditional commentaries*. Trc. Edward G. Slingerland. Indianapolis: Hackett Pub. Co., 2003.

- Dârekutnî, Ebü'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed. *Sünenü'd-Dârekutnî*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2004.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî. *Sünen*. thk. Şuayb el-Arnaût ve Muhammed Kamil Karabelli. 7 cilt. Dımaşk: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2009.
- İbn Adî, Ebû Ahmed el-Cürcânî. *el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl*. thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr. 9 cilt. Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye, 1997.
- İbn Battâl, Ebu'l-Hasan Ali b. Halef. *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm. 10 cilt. Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 2003.
- İbn Ebî Hâtîm, Ebû Muhammed Abdurrahman b Muhammed b İdris er-Râzî. *el-Cerh ve't-ta'dil*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1952.
- İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef*. thk. Kemal Yûsuf el-Hût. 7 cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1988.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b Muhammed el-Askalânî. *Fethü'l-Bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1959.
- İbn Hayr, Ebû Bekr Muhammed b. Hayr b. Ömer el-İşbilî. *Fehresetu İbn Hayr el-İşbilî*. Tûnis: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2009.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân b Ahmed et-Temîmî. *Kitâbü's-sikât*. Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1973.
- 50 İbn Râhûye, Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm el-Mervezî. *Müsnedü İshâk b. Râhûye*. thk. Abdülğafûr b. Abdülhak el-Belûşî. 5 Cilt. Medine: Mektebetü'l-İmân, OMÜİFD 1991.
- İbn Yûnus, Ebû Saîd Abdurrahman b. Ahmed b. Yûnus b. Abdila'la Sadefî. *Târîhu İbn Yûnus es-Sadefî: kısmü'l-evvel: Târîhü'l-Misriyyîn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2000.
- Kandemir, M. Yaşar. "Fehrese". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12: 297-299. Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Khan, Geoffrey. *Bills, Letters, and Deeds: Arabic Papyri of the 7th to 11th Centuries*. New York: Nour Foundation, 1993.
- Malczycki, W. Matt. "A Page from an Aspiring Muḥaddiṯ's Personal Notes, dated mid-late third/ninth century (P.Utah, Ar. inv. 443v)". *Documents et histoire: Islam, VIIe-XVIe siècle: actes premieres journees d'etude internationales ecole pratique des hautes etudes IVe section musee du Louvre, departement des Arts de l'Islam Paris 16 et 17 mai 2008*. Geneve: Librairie Droz, 2013, 241-261.
- Moğultay b. Kılıç, Ebû Abdillâh Alâüddîn. *İkmâlu Tehzîbi'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*. thk. Ebû Abdurrahman Âdil b. Muhammed. 12 cilt. Kahire: el-Fârûk el-Hadîse li'tibâ'a ve'n-neşr, 2001.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc en-Nisâbûrî. *Sahîhu Müslim*. Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 cilt, Kahire: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1955-1956.

- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Hasan Abdül-mün'im Şelebî. 12 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Nîsâbü'rî, Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyî' Muhammed Hâkim. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990.
- Sundelin, Lennart. "Introduction: Papyrology and the Study of Early Islamic Egypt". *Papyrology And The History Of Early Islamic Egypt*. Ed. Petra M. Sijpesteijn. Leiden: Brill, 2004, 1-21.
- Sijpesteijn, Petra M. "A Ḥadīth Fragment on Papyrus". *Der Islam* 92/2 (14 Ocak 2015). <https://doi.org/10.1515/islam-2015-0011>.
- Teuchos – Zentrum für Handschriften- und Textforschung. Erişim: 10 Eylül 2018. <http://www.teuchos.uni-hamburg.de/index.html>
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir v.dğr. 5 cilt. Kahire: Mektebetü ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1975.
- University of Cambridge. "Cambridge Digital Library". Erişim 12 Ağustos 2018. <https://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-MICH-PAP-D-00953/1>.
- Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985.
- Zeylaî, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdullah b. Yusuf b. Muhammed. *Tahrîcü'l-ehâdisi'l-âsâri'l-vâkıa fi Tefsiri'l-Keşşâf li'z-Zemahşerî*. Riyad: Dâru İbn Huzeyme, 1414.
- Zeynuddîn el-İrâkî, Ebu'l-Fadl. *el-Muğnî an hamli'l-esfâr fi'l-esfâr fi tahrîci mâ fi'l-ihyâ mine'l-ahbâr*. Lübnan: Dâru İbn Hazm, 2005.

Ek-1

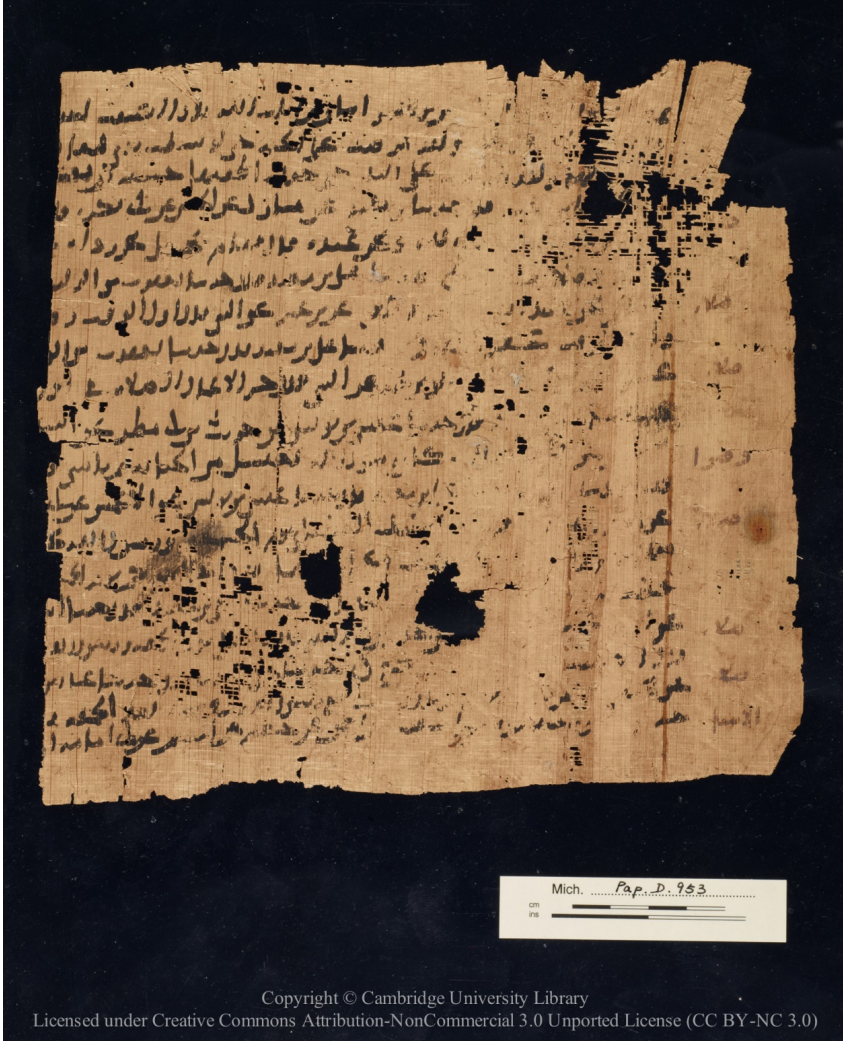

52

OMÜİFD

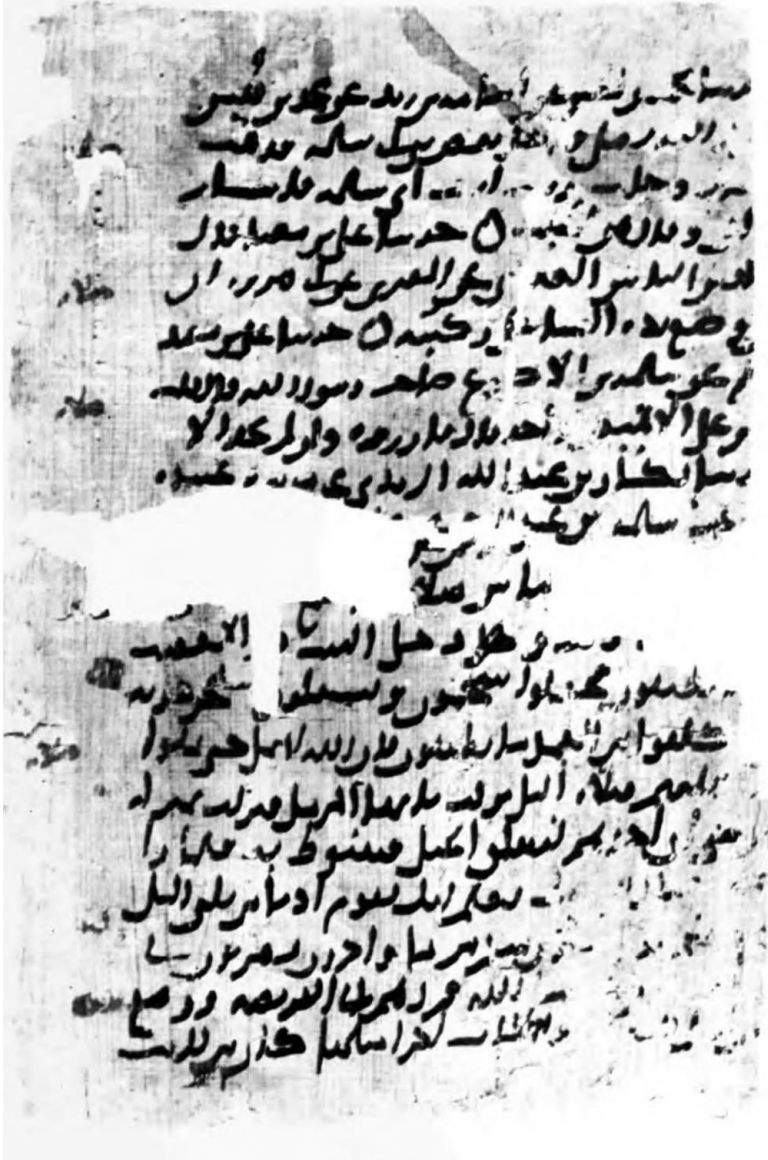
Cambridge Üniversitesi, Mich. Pap. D. 953 (recto = ön yüzü)

Ek-2

Cambridge Üniversitesi, Mich. Pap. D. 953 (verso = arka yüzü)

Ek-3

54

OMÜİFD

Michigan Üniversitesi Kütüphanesi, 5608 (a) (recto = ön yüzü)

Ek-4 Transkripsiyon, Tercüme ve Tahrîci

1. Transkripsiyon:

Ön Yüz (Recto)

- 1 [...] O (1) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا إسماعيل بن عياش عن عبد العزيز بن عبيد
- 2 [الله قال قلت] لوهب بن كيسان يا أبا نعيم ما لك لا تمكن جبهتك وأنفك] من الأرض
- 3 [قال ذلك] إني سمعت جابر بن عبد الله يقول رأيت رسول الله يسجد في أعلى [جبهته] على
- 4 [قصاص] الشعر O (2) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا وكيع عن داود بن سوار
- 5 [عن عمرو] بن شعيب عن أبيه عن جده قال قال رسول الله إذا زوج أحدكم عبده أو أجيريه
- 6 [فلا ينظر إلى] ما دون السرة وفوق الركبة فإن ما فوق الركبة ودون السرة من
- 7 [العورة] O (3) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا عبيد الله بن عمرو عن أيوب عن أبي قلابة
- 8 [عن أنس بن] مالك أن رسول الله صلى [الظهر] بالمدينة أربعاً وصلى العصر بذي الحليفة
- 9 [ركعتين] وبات بها حتى أصبح O (4) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا بشر بن بكر عن عبد
- 10 [الرحمن] بن يزيد بن جابر عن بسر بن عبيد الله قال سمعت بن الأسقع يقول سمعت رسول
- 11 [الله] لا تجلسوا على القبور ولا تصلوا إليها O (5) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا
- 12 [عباد] بن العوام عن محمد بن عمرو حدثنا سعيد بن الحارث عن جابر بن عبد الله قال كنت
- 13 [أصلي] مع رسول الله [الظهر] فأخذ قبضة من الحصباء فأجعلها في كفي ثم أحولها في
- 14 [الكف] الأخرى حتى تبرد ثم أضعها لجبيني حين أسجد من شدة الحر O (6) حدثنا علي بن

معبد

- 15 [حدثنا] موسى بن أعين عن عطاء بن السائب عن أبيه عن عبد الله بن عمرو قال انكسفت
- 16 [الشمس على] عهد رسول الله فقام الله فقامنا معه فلم يكذبك ثم ركع فلم يكذبك ثم رفع رأسه
- 17 [رأسه ثم] رفع رأسه ثم [...] فلم يكذبك أن يسجد ثم سجد فلم يكذبك أن يرفع رأسه
- 18 [ثم سجد] فلم يكذبك أن يسجد [ثم سجد] ثم فعل في الركعة الثانية كما فعل في الأولى
- 19 [وجعل يبكي] وهو ساجد وينفخ وسمعناه يقول رب لم تعذني هذا وأنا فيهم ولم تعذني هذا
- 20 [ونحن] نستغفرك قال رفع رأسه وقد تجلت فلما فرغ من الصلاة قام فحمد الله وأثنى عليه

Arka Yüz (Verso)

- 1 [O... (7)]
- 2 [..... على حتى]
- 3 [..... على الله أكتبها حسنة.....]
- 4 [O (8) حدثنا علي بن معبد قال] حدثنا..... عن مبارك عن الحسن عن أبي بكره قال
- 5 [انكسفت الشمس على عهد رسول] الله ونحن عنده
- 6 [O (9) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا يعقوب بن الوليد
- 7 عن [عبد الله بن عمر عن نافع] ع عن بن عمر عن النبي قال أول الوقت ر[ضوان الله]
- 8 [وآخر الوقت عفو الله] O (10) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا يعقوب بن الوليد عن
- 9 [عبيد الله بن عمر عن نافع] عن بن عمر عن النبي خير الأعمال الصلاة في أول
- 10 وقتها O (11) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا عيسى بن يونس عن حريث بن أبي مطر عن

الشعبي

OMÜİFD

- 11 عن مسروق عن عائشة ، قالت : كان رسول الله يغتسل من الجنابة ثم يأتيني [وأنا جنب
- 12 فيستدفي بي] O (12) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا عيسى بن يونس عن الأعمش عن أبي
- [سفيان]
- 13 [عن جابر بن عبد الله قال جاء سليلك الغطفاني يوم الجمعة ورسول الله.....]
- 14 [..... يوم الجمعة...]
- 15 [O (13) حدثنا علي] بن معبد قال حدثنا
- 16 [عن..... الجمعة ورسول الله...]
- 17 [..... اركع O (14) حدثنا علي بن معبد قال حدثنا عباد بن.....]
- 18 [..... رسول الله الله الجمعة O]
- 19 [O (15) حدثنا علي بن معبد..... عن أبي أمامة.....]

2. Tercüme ve Tahrîci:

Ön Yüz (Recto)

1 (1) Ali b. Ma'bed – İsmail b. Ayyâş – Abdulaziz b. Ubeydul-

2 lah: Vehb b. Keysân'a dedim ki: "Ey Ebu Nuaym! Sana ne oluyor ki (secdede) yüzünü, burnun yerde olacak şekilde yerleştirmiyorsun?"

3 Dedi ki: "Bunun nedeni Câbir b. Abdullah'dan işittiğim şu hadistir: "Rasûlullah'ın alnının üst kısmıyla

4 saç bitim yeri üzerine secde ettiğini gördüm."⁵⁵ (2) Ali b. Ma'bed – Vekî – Dâvûd b. Sevvâr

5 – Amr b. Şuayb – Babası – Dedesi – Rasûlullah dedi ki: "Sizden birisi cariyesi veya hizmetçisini evlendirirse

6 göbeğinin altı ve dizinin üstüne bakmasın. Zira dizinin üstü ve göbeğinin altı

7 avrettendir."⁵⁶ (3) Ali b. Ma'bed – Ubeydullah b. Amr – Eyyûb – Ebû Kılâbe –

8 – Enes b. Mâlik: "Rasûlullah Medine'de öğle namazını dört rekat, Zü'l-huleyf'e de ikinci namazını

9 iki rekat kıldı. Sabahlayıncaya kadar da orada geceledi."⁵⁷ (4) Ali b. Ma'bed – Bişr b. Bekr – Abdur-

10 rahmân b. Yezîd b. Câbir – Büsr b. Ubeydullah – İbnü'l-Eska', Rasû-

11 lullah'tan: "Kabirlerin üzerine oturmayın! Onlara yönelerek namaz da kılmayın!"⁵⁸ (5) Ali b. Ma'bed –

⁵⁵ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 1: 235 (2697).

⁵⁶ Ebû Davud, "Libâs", 37 (4114).

⁵⁷ Buhârî, "Hacc", 24 (1547), 27 (1551).

⁵⁸ Bkz. Müslim, "Cenâiz", 97 (972); Ebû Dâvûd, "Cenâiz", 77 (3229).

12 Abbâd b. el-Avvâm – Muhammed b. Amr – Saîd b. el-Hâris – Câbir b. Abdullah dedi ki:

13 “Rasûlullah ile öğle namazını kılıyordum. Yerden bir tutam çakıl aldı ve benim avucumun içine koydu.

14 Sonra ben onları soğumaları için diğer avucuma aktardım. Sonra onları sıcağın şiddetinden korunmak için secde ederken alnım(ın altın)a koydum”.⁵⁹ (6) Ali b. Ma’bed –

15 Mûsâ b. A’yen – Atâ’ b. es-Sâib – Babası – Abdullah b. Amr’dan: “Rasûlullah

16 zamanında güneş tutuldu. O namaza durdu, biz de onunla birlikte namaza durduk. Sanki hiç rükû etmeyecek kadar uzun bir süre bekledi, sonra rükûya gitti. Sonra nerdeyse başını hiç kaldırmayacak kadar uzun bir süre bekledi,

17 sonra başını kaldırdı. Sonra (...) Bir daha secdeye girmeyecekmiş gibi uzun bir süre bekledi. Sonra secde etti. Başını hiç kaldırmayacak kadar uzun bir süre bekledi ve başını kaldırdı.

18 Sonra tekrar secde etti. Sonra ikinci rekâtta da birinci rekâtta yaptığının aynısını tekrarladı.

19 O, secdedeyken ağlamaya ve solumaya başladı. Bu sırada onun şöyle söylediğini işittik: “Rabbim! Onların arasında olduğum halde bana bunu (akıbeti) vadetmedin.

20 Yine bizler sana istiğfar ediyorken bana bunu vadetmedin.” Daha sonra o, kafasını kaldırdı. Güneş ortaya çıkmıştı (tutulma sona ermişti). Namazı kıldıktan sonra ayağa kalktı ve Allah’a hamdü senada bulundu.”⁶⁰

⁵⁹ Bkz. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 1: 286 (3275). Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, “Salât”, 4 (399); Nesâî, “Tatbîk”, 32 (1081).

⁶⁰ Ahmed *Müsned*, 11: 21 (6483); Ebû Dâvûd, “Salât”, 266 (1194); Nesâî, “Küsûf”, 14 (1482).

Arka Yüz (Verso):

- 1 (7)
- 2
- 3Allah'a ona iyilik yazarım
- 4 (8) Ali b. Ma'bed – – Mübârek – Hasan – Ebû Bekre'den:
- 5 "Bizler Rasûlullah'ın yanındayken güneş tutuldu
- 6 (9) Ali b. Ma'bed – Ya'kûb b. el-Velîd
- 7 – Abdullah b. Ömer – Nâfi' – İbn Ömer'den Hz. Peygamber'den:
"Namazın ilk vaktinde kılınması Allah'ın rızasını,
- 8 son vaktinde kılınması ise affını celp eder."⁶¹ (10) Ali b. Ma'bed –
Ya'kûb b. el-Velîd –
- 9 Ubeydullah b. Ömer – Nâfi' – İbn Ömer – Hz. Peygamber'den: 59
"Amellerin en hayırlısı ilk vaktinde OMÜİFD
- 10 kılınan namazdır."⁶² (11) Ali b. Ma'bed – İsa b. Yûnus – Hureys b.
Ebî Matar – Şa'bî
- 11 – Mesrûk - Hz. Aişe'den: "Rasûlullah cünüplükten gusleder, son-
ra ben cünüp olduğum halde yanıma gelir
- 12 ve benimle ısınırdı."⁶³ (12) Ali b. Ma'bed – İsa b. Yûnus – A'meş –
Ebû Süfyân
- 13 – Câbir b. Abdullah'tan: "Süleyk el-Gatafânî cuma günü Rasûlul-
lah (minberdeyken) geldi ..."⁶⁴
- 14 Cuma
günü ...

⁶¹ Tirmizî, "Salât", 13 (172).

⁶² Dârekutnî, *Sünen*, 1: 463; Hâkim, *Müstedrek*, 1: 301.

⁶³ İbn Râhûye, *Müsned*, 3: 798 (1431); Tirmizî, "Tahâret", 91 (123).

⁶⁴ Abdürrezzâk, *Musannef*, 3: 244 (5514); Müslim, "Cuma", 59 (875).

- 15 (13) Ali b. Ma'bed -
.....
- 16 -Cuma ve Rasûlul-
lah.....
- 17 rükû et. (14) Ali b. Ma'bed - Abbâd
.....
- 18 RasûlullahCuma
..... (15)
- 19 Ali b. Ma'bed - - Ebû
Ümâme

